Politik Mizahın ve Toplumsal Muhalefetin Alternatif Söylemsel Alanı Olarak Zaytung

Özge Özdemir
Hacettepe Üniversitesi, İletişim Fakültesi
ozgeozdemr@gmail.com

Öz

Bu yazı parodi haberler yapan Zaytung üzerinden, haber parodilerinin yarattığı gülmeye dayalı eleştirel alanı Mikhail Bakhtin'in diyaloji ve karnaval kavramlarıyla beraber düşünmeye çalışmaktadır. Politik mizahın bir alt türü olan satirik haber parodileri, siyasetin ve geleneksel gazeteciliğin parodisini yaparak gülmeye dayalı alternatif bir eleştirel söylem yaratırlar. Böylelikle çift yönlü bir işleyişle hem egemen söylemlere bir tür müdahale gerçekleştirir hem de yeni bir söylem ortaya koyarlar. Ortaya çıkan gülme ise egemen söylemlerin ardındaki absürtlüğü görünür kılarak bu söylemleri müzakere edilebilir bir yakınlığa getirir. Yazıda öncelikle *diyaloji*, *karnaval/karnavalesk*, *parodi* ve *satir* kavramlarına açıklık getirilecek, ardından Zaytung'un egemen söylemleri diyaloji ve karnaval ekseninde nasıl ters yüz ettiği analiz edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Haber parodileri, Zaytung, Mikhail Bakhtin, diyaloji, karnaval/karnavalesk.

Makale geliş tarihi: 23.04.2018 * Makale kabul tarihi: 20.11.2018

Zaytung as an Alternative Discoursive Area of Political Humour and Public Opposition

Özge Özdemir
Hacettepe University Faculty of Communication
ozgeozdemr@gmail.com

Abstract

This article explores the laughing-based critical space created by the news parodies in terms of Mikhail Bakhtin's concepts of dialogue and carnival through the examples from news parody site Zaytung. Satirical news parodies, a subtype of political humor, create an alternative critical space based on laughter by parodying politics and traditional journalism. By doing so, they perform a kind of intervention in the sovereign discourse with a two-way operation, as well as a new discourse. Emerging laughter makes the absurdity behind the dominant discourses visible and brings these discourses to a negotiable closeness. In the article, firstly, the concepts of *dialogue*, *carnival/carnivalesque*, *parody* and *satire* will be clarified, and then how Zaytung reverses the dominant discourses on the dialogical and carnival axes will be analyzed.

Keywords: News parody, Zaytung, Mikhail Bakhtin, dialogue, carnival/carnivalesque.

Politik mizah, politikanın ciddiyetini ve akılcı müzakeresini ters yüz ederek ortaya çıkar ve ciddiyetin alanına, kahkahayı yerleştirir. Tam da bu yüzden güçlüdür ve siyasi elitleri en çok rahatsız eden şeyler arasında yerini alır. Ancak bu güce abartılı bir anlam yüklemekten veya toplumsal ve politik değişime dair ütopik sonuçlar ummaktan da kaçınmak gerekir. Tsakona ve Popa'nın özellikle altını çizdikleri gibi mizahın başlıca iki işlevi, toplumsal ve politik değişimi provoke etmekten ziyade, siyasi iktidara karşı eleştiriyi aktarmak ve siyaset üzerindeki baskın değerleri ve görüşleri dönüştürerek güçlendirmektir.[1]

Daha geniş anlamda düşünürsek, mizahın ve kahkahanın kendisi zaten böyle bir işleve sahiptir. Değişim potansiyelinden ziyade, toplumsal normlarla oynayarak bu normların yarattığı hegemonik alanı, erişilmez konumundan alıp yakın bir mesafeye getirir ve böylece eleştiriye olanak tanır. Keza Mikhail Bakhtin de gülmenin olmaması durumunda dünyaya sağlıklı bir şekilde yaklaşmanın olanaksız olduğunu öne sürer. Çünkü, ona göre yalnızca "gülme, bir konuyu samimi bir temas nesnesine dönüştürüp, böylece bu nesnenin tamamen serbestçe incelenmesine zemin hazırlayarak bir nesnenin, bilinmeyen bir dünyanın karşısında duyulan korku ve saygının kökünü kazır".[2] Böylelikle, politik mizahın farklı türlerinin, örneğin satirik çizgi filmlerin, politik karikatürlerin, ironik skeçlerin veya satirik yazıların

yaptığı şey, otoriterlik iddiası olan politikayı temas edilebilir bir yakınlığa getirmektir. Bu yazıda ele alacağım haber parodilerinin yaptığı da bundan farklı değildir.

Majken Jul Sorenson'a göre "Politik mizahın gelişmesi için bazı tutarsızlıklara ve saçmalıklara ihtiyaç vardır. Eğer politikacıların dedikleri gibi şeyler varsa, o zaman satir, parodi ve ironiyi inşa edecek neredeyse hiçbir şey yoktur".[3] Keza politik mizahın tüm alt türleri gibi haber parodileri de bu tutarsızlıklar ve saçmalıklardan beslenir. Haber parodileri siyaset alanının ve geleneksel gazeteciliğin ciddi ama tutarsız söylemlerini, komedinin sınırlarına çekerek yeni ve eleştirel bir söylem alanı yaratır. Bu bakımdan haber parodilerinin çift yönlü bir etkisi vardır. Bir yandan siyasetin ve gazeteciliğin eleştirisini verirken bir yandan da kamusal söylemin alternatif biçimlerini dile getirir. Haber parodilerini, politik mizahın diğer türlerinden ayıran özelliği, siyasetten ayrı düşünemeyeceğimiz gazeteciliğin kanonikleşmiş diline de bir saldırı halinde olmasıdır. Bunu yaparken geleneksel haber dilini ve üslubunu taklit eder ve komik olanın alanında yeniden üretir. Böylece gerçeklik iddiası olan gazeteciliğin ciddi söyleminin altında yatan absürtlüğü görünür kılar. Ortaya çıkan şey ise Bakhtinci anlamda parodiye dayalı bir itibarsızlaştırmadır.

Bu anlamda, Türkiye'nin politik mizah tarihinde yeni bir tür olan Zaytung 2010 yılından beri ürettiği uydurma haberlerle hem ana akım medya diline hem de siyasi iktidara eleştiriler getirir ve okuyucularına, gerçeklikle absürdün birbirine karıştığı politik gündem içerisinde, kahkaha ve alay ekseninde sessiz bir dayanışma imkânı sunar. Hem içerik hem de dil bakımından geleneksel gazeteciliği taklit eden Zaytung, ironik ve satirik bir üslupla haberleri parodileştirerek, ileride detaylı bir şekilde göstereceğim gibi Bakhtin'in 'diyaloji' ve 'karnaval' kavramlarıyla vurguladığı varoluş biçimine karşılık gelmektedir. Zira Zaytung, resmi olanla komiği çarpıştırarak hegemonik söylem ile mizahi söylemin dünya görüşlerini *diyalojik* bir ilişkide birleştirir. Bakhtinci anlamda *karnavalvari* bir oluşum ortaya koyar.

Yukarıda değindiğim çerçevede bu çalışmada, Zaytung örnekleri üzerinden haber parodilerinin ortaya koyduğu alternatif söylemi Bakhtin'in *diyaloji* ve karnaval kavramlarında kristalleşen fikirleri doğrultusunda ele alacağım. Bu amaçla Zaytung haberleri arasından sivil ölümlerin gerçekleştiği olaylarla ilgili olanları seçtiğimi belirtmeliyim. Bunun nedeni, sivil ölümlerin yaşandığı toplumsal kriz anlarının, politikanın ve medyanın gündeminde daha geniş yer almasından ve ölüm gibi acı bir sonuca absürt haber parodilerinin getirdiği eleştirilerin çok daha keskin ve dikkat çekici olmasından ileri geliyor. Bu doğrultuda, böylesi kriz anlarında daha da belirgin bir şekilde, Zaytung'un egemen söylemin hegemonyasına bir tür müdahale gerçekleştirdiğini, *diyalojik* bir kavgaya girişerek egemen olanı gayrî resminin satirik, *karnavalesk* alanına çektiğini öne sürüyorum. Bu anlamda karnaval dünyasında yerini bulan haber parodileri, Bakhtin'in tüm fikirlerinin düzenleyici ilkesi veya bağlam noktası olarak beliren *diyalojiden* bağımsız değildir. Üstelik karnavalın kendisi bizatihi *diyalojiktir*. Dolayısıyla yazıda öncelikle Bakhtin'in farklı toplumsal diller arasında gezinerek oluşturduğu dünya görüşünü, *diyaloji* ve *karnaval* kavramlarıyla işaret ettiği kuramsal çerçeveyi ele alacağım. Ardından parodi ve satir kavramlarına açıklık getirip,[4] toplumsal muhalefete alternatif bir söylemsel alan açtığını düşündüğüm Zaytung haberlerini Bakhtinci bir analize tabi tutacağım.

Diyalojik Özgürleşme ve Karnaval

19. yüzyıl düşünürlerinden Alexander Herzen'in "Gülmenin tarihini yazmak çok ilginç olurdu" biçimindeki ifadesine atfen "Gülmenin tarihi asla yazılamaz. Buna karşılık gülmeye yönelik tutumlar yazılabilir" diyen Bary Sanders, *Kahkahanın Zaferi* isimli kitabında şöyle der: "Bir kahkahanın ne kadar kibirli olabileceğini bir getirin aklınıza. Tek söz söylemeden bir kahkaha en büyük zorbanın tehditlerinde gedik açabilir ya da en can sıkıcı kimseleri yola getirebilir".[5] Keza Bakhtin, Herzen'den tam bir yüzyıl sonra, *Rabelais ve Dünyası*'nda bize

gülmeye yönelik tutumları ve şenlikli bir kahkahanın nasıl da yıkıcı bir güce sahip olabileceğini anlatır.

Günümüzde sosyal bilimler, felsefe ve dilbilim alanlarında fikirlerine sıklıkla başvurulan Bakhtin, toplumdaki dil kullanım biçimlerinden hareketle insan davranışını kavramaya yönelik bir bilgi teorisi geliştirmiştir.[6] Tüm çalışmalarında dönüp dolaşıp tekrar üstüne düşündüğü bu bilgi teorisinin ana taşlarından olan 'diyaloji' kavramı, Bakhtin'in yaşama ve dile dönük düşüncelerinin temelini oluşturur. Bakhtin için yaşam ve dil, birbirine benzeyen bir şekilde, daima bir oluş ve değişim halinde, benzersiz ve bütünleşik olmayan olaylardan oluşur.[7] Tüm bunlar ise *diyalojik* bir zeminde birbirine bağlanır.

Bakhtin'e göre dil, dilsel lehçeler halinde ve aynı zamanda sayısız toplumsal gruplara göre evirilen, toplumsal ideolojik diller halinde katmanlaşır; canlıdır ve bu canlılık devam ettiği sürece katmanlaşma da devam eder. Dolayısıyla Bakhtin için "dil somut bir *heteroglot* dünya anlayışı"na karşılık gelir.[8] "Tüm sözcükler bir mesleğin, bir türün, bir eğilimin, bir grubun, belirli bir yapıtın, belirli bir kişinin, bir kuşağın, bir yaş grubunun, günün ve saatin 'tadına' sahiptir".[9] Her bir sözcük geçmişin ve şimdinin tüm koşulları ve somut toplumsal bağlamlarıyla belirlenir. *Diyaloji* ise tek bir söz ediminde veya edebi bir türde farklı toplumsal dillerin çarpıştığı, kavgacı bir ilişkiye girdiği bir zemindir. Bu bakımdan, söylem ve söylemle bağlantılı tüm olgular *diyalojik* bir boyuta sahiptir.[10]

Diyaloji kavramı veya *diyalojik* ilişki romanın ve tabii ki Bakhtin için romanın yansıttığı toplumsal yaşamın düzenleyici ilkesi olarak karşımıza çıkar. Bakhtin için romanın önemi, içerisinde gerçek yaşamdaki *heteroglossianın* tüm dillerini ve her birinin içerdiği farklı dünya görüşlerini yan yana verebilmesinden, birbirleriyle kavgacı bir ilişkiye girmelerini sağlamasından ileri gelir. Başka bir ifadeyle roman toplumsal yaşamda farklı diller arasındaki mücadeleyi aktarabilme gücüne sahiptir. Romanın yaptığı bir tür tekrar, çift-sesli parodik bir biçemleştirmeyle, *heteroglot* dilleri kendi zaman-mekân düzleminde yeniden

birleştirmektir.[11] Bunu yaparken roman, diğer edebi türlerin tek bir sesin diğer sesleri susturarak değişmez bir gerçeklik hakkında konuştuğu *monoglot* düzleminin karşısına *polyglossia*yı (çok dillilik) yerleştirir. Böylelikle "roman, sanatsal olarak düzenlenmiş bir toplumsal söz tipleri çeşitliliği (hatta bazen de diller çeşitliliği) ve bireysel sesler çeşitliliği olarak tanımlanabilir".[12]

Diyaloji, aynı zamanda, Bakhtin'in ortaçağ karnavalları üzerinden ortaya koyduğu *karnavalesk* varoluşun ve edebiyatın karnavallaşması durumunun da bağlandığı yerdir. Bakhtin'in kültürel çalışmalara kazandırdığı *karnavalesk* kavramı, dil ve yaşamın sabitlenemez yapısına, özel bir terim olarak *heteroglot* dillere ve yaşamın merkez dışı güçlerine işaret eder. Bakhtin karnaval ruhuna geçmiş bir topluluğun, merkezi kültüre bir karşı çıkış halinde, onunla diyalektik bir çekişmeye girmiş yeni kültürel modlar ve diller ürettiğini, bunların ise toplumsal değişmeye ciddi itici güçler kattığını düşünür.[13]

Bu doğrultuda *karnaval* ve *karnavalesk* kavramlarını geliştirdiği *Rabelais ve Dünyası*'nda, Bakhtin Rabelais'in komik, satirik ve grotesk unsurlarla dolu yazıları üzerinden 16. yüzyıl Fransası'nın popüler kültürünü analiz eder. O'nun için Rabelais'in önemi; pazaryerinde, karnaval zamanında, halk bayramlarında kısacası resmi hegemonyanın göz ardı edildiği, otoritenin alaya alındığı zaman ve mekânlarda, sıradan halkın ortaya koyduğu keskin zekâ ve acımasız mizahı yakalayabilmesinden ve yeniden yorumlayabilmesinden gelir. Ortaçağda Fransa'da karnaval egemen olan her şeyden; düzenden, hiyerarşiden, ayrıcalıklardan, kural ve yasaklardan geçici bir özgürleşmenin tadına varıldığı absürt, şenlikli, bol kahkahalı ve edepsiz anların yaşandığı zamanlara karşılık gelir. Bu yüzden Bakhtin resmi bayramların aksine karnaval için "zamanın hakiki bayramıydı; oluşumun, değişimin ve yenileşmenin bayramı" demektedir.[14] Ayrıca, gündelik hayatın norm ve yasaklarından sıyrılan bu aşkın zamanlar, insanlar arasında resmi ideolojiden sıyrılmış yeni bir ilişkiye, özgür bir iletişim ortamına da kaynaklık eder.[15]

Esasında, Bakhtin'in karnavala ilişkin vurguladığı en önemli hususlardan biri bu yeni iletişim biçiminden gelir: Karnaval doğası gereği *diyalojiktir*; çift sesli bir söyleme sahiptir. Ortaçağ karnaval kültürü kurumsallaşmış güç ilişkilerini alaşağı eden, "gülmeye dayanarak örgütlenen ikinci hayattır".[16] Bu çift sesli söylemde, gündelik hayatın baskıcı, ideolojilerle bezeli ciddiyeti çeşitli ters yüz etmelerle (taklit ve yer değiştirmelerle, soytarıya taç giydirilmesiyle, iktidarın alaya alındığı parodilerle veya bedensel ihtiyaçların abartılarak sahnelenmesiyle) yeniden ifade edilir. Resmi ideolojinin söylemiyle o söylemin parodileştirilmiş hali yan yana gelerek çift sesli yeni bir söylem yaratır. Böylece, geçici de olsa, gündelik hayatın dilsel ve ideolojik baskılarından sıyrılmış kahkahalar atarak salınan büyük toplumsal bir beden ortaya çıkar. Bakhtin'in ortaçağ karnavallarını anlatırken önemsediği şey, karnaval ruhunun ortaya çıkardığı kahkaha dolu, korkusuz yaşam biçimleri ve özgür dilsel ifadelerin açığa çıkmasıdır. Zira otoritenin alaya alındığı karnaval zamanlarında ortaya çıkan "gülme kültürü, şenliklerin dar surlarını yıkmaya ve ideolojik yaşamın tüm alanlarına sızmaya başlar. Resmi ciddiyet ve korku tüm yaşamda bile terk edilebilir bir hale gelir".[17] En azından ortaçağ gülmesi, kilise ve krallıkların katı ve ciddi ortamında, Rönesans zamanında ortaya çıkan yepyeni, özgür ve tarihsel bilincin bir tür dışa vurumu olarak iş görmüştür.[18]

Ancak Bakhtin'in esas göstermeye çalıştığı karnaval ruhunun roman türü üzerindeki etkisidir. Rabelais ve Dostoyevski'nin romanları üzerinden göstermeye çalıştığı gibi, *karnavalesk* dil, en azından roman türünde ciddi değişikliklere yol açmıştır. "Karnaval sorunu kültür tarihindeki en karmaşık ve en ilginç sorunlardan birisi" olsa da asıl mesele karnaval değil, edebiyatın karnavallaşması sorunudur.[19] Roman türü, gerçek hayatın farklı toplumsal dillerinin ve çatlak seslerinin *diyalojik* bir zeminde bir araya gelmesini sağlayarak edebiyatın karnavallaşmasına yol açar. Bu bakımdan, roman Bakhtin için diğer tüm türlerden ayrı bir yerde, aynı yaşamın kendisi gibi sürekli bir oluş halinde, gelişimini tamamlamamış tek

türdür.[20] Bu anlamda Rabelais ortaçağ gülmesini ve halk kültürünün parodik öğelerle bezeli mizah dilini aynı keskinlik ve eleştirellikle romanlarında işleyerek, *diyalojik* yapıda *karnavalesk* bir dil ortaya koyar. Dostoyevski ise farklı toplumsal dilleri, geçmişin ve şimdinin farklı konuşma türlerinden resmi söylemleri, gayri resmî türden sözceleri, değişik diyalektleri, ayrı ayrı kahramanların seslerini ve hatta kahramanların iç seslerini kendi anlatıcı sesiyle bastırmadan bir araya getirerek *diyalojik* bir yazım yaratır.

Romandaki bu *diyalojik* anlatımın nasıl kurulduğunu V.N. Voloşinov, dolaylı söylem aracılığıyla yani "kendi özgüllükleri ayırt edilebilecek şekilde (bilhassa tırnak içinde verildiklerinde) dâhil edilen sözler ve anlatımlar" yoluyla oluştuğunu belirtir. Ancak orijinal bağlamından koparıldığı için "yabancı kılınır; üstelik tam da yazarın ihtiyaçlarına uygun şekilde yabancılaştırılır: Ayrıntılandırılır, renkleri çoğaltılır; ama aynı zamanda yazarın tutumunun (yazarın ironisinin, güldürüsünün vb.) gölgelerini barındırmaları sağlanır.[21] Böylece dolaylı anlatımın kendisi zaten bir parodi ve çift seslilik yaratır. Başka bir kişinin sözcelemi bağlamından koparılarak, olduğu gibi farklı bir bağlamda kullanılır. Ancak ilkinde imlediği anlamdan artık uzaklaşmıştır. Dolaylı söylem veya parodik söylem diyelim okuyucularına/dinleyicilerine kelimenin/sözcelemin sahip olduğu anlamın ötesinde ikinci bir anlam gösterir. Bu anlamda, Bakhtin için parodi de benzer şekilde, söylemi sahip olduğu amaçtan koparıp tekrar kullanarak iki sesli bir anlatı ortaya koyar.

Toplumsal Muhalefet Biçimi Olarak Gülme, Parodi ve Satir

Bakhtin, karnaval zamanı beliren alışıldık seyrinden çıkmış yaşam için "bir ölçüde ters yüz edilmiş bir yaşamdır, dünyanın tersine çevrilmiş tarafıdır" demekteydi.[22] Bu ters yüz edilme hali ise halk mizah kültürünün satirik ve parodik öğeleri aracılığıyla resmi söylemin alaşağı edilmesiyle gerçekleşir. Bu anlamda tarih boyunca gülme kültürünü biçimlendiren parodi ve satir, güldürmenin yanı sıra eleştirel bir söylem ortaya koyarak Bakhtin'in 'yıkıcı gülme' dediği durumu yaratmaktadır.

Geleneksel olarak satirin alt türü olarak tanımlanan parodi, en basit ifadeyle bir kelime oyunu, bir ifade biçimidir; bir şeyleri eleştirmek veya alaya almak amacıyla taklit etmektir.[23] Sperber ve Wilson'a göre parodi *sözcelemin yankılanması* (echoic mention) yoluyla ortaya çıkar; yani parodi metin, orijinal dilbilimsel ifadeyi yankılayarak taklit eder.[24] Orijinal metnin taklit edilmesiyle ortaya çıkan yeni metin, artık Bakhtinci anlamda çift sesli bir söylemdir. İster yazıda ister konuşmada olsun; parodi, bir sözcelemin diğerine dokundurduğu ya da diğerine göre mesafe belirlediği gündelik süreçlerin bir parçasıdır.[25]

Parodi her zaman için orijinal metinle kurduğu ters yüz edilmiş ilişkide kendini gösterir. Birbirine bağlı iki tür olan parodi ve satirin her ikisi de okuyucunun zihninde çoklu zihinsel temsiller talep eder; ancak satirin aksine, parodi, toplumsal ima ve eleştirileri anlayabilmek için izleyicinin, orijinal metnin limitlerini aşmasını beklemez.[26] Parodi "bir kültürel ürün ya da pratiğin polemikli, imalı bir taklidini gerçekleştiren herhangi bir kültürel pratik" olarak anlaşılabilir.[27] Parodide orijinal pratiğe ya da metne referans açıktır. Dolayısıyla gülünç taklitler hemen kahkahayla sonuçlanır. Ancak satir söz konusu olduğunda, taklidin ardındaki ima anlaşıldıktan sonra gülme ortaya çıkar. Böylelikle satir "bir metnin işlenişine yeni bir temsil düzeyi ekler".[28] Satir "insani kusurlara ya da ahmaklıklara doğrudan bir saldırı gerektirir; bireylere yönelik yergileri ya da eleştirel veya muhalif yorumları da içermek zorundadır" ve –mış gibi yapmanın sorumsuzluğunun keyfiyle en ağır sosyal ve politik eleştirileri ortaya koymanın eşsiz bir yoludur.[29]

Parodiyle karşılaştırıldığında, satirin açık bir şekilde daha saldırgan özellikler sergilediği, politika ve toplumsal yaşama dair yer yer düşmanca eleştirel yorumlar içerdiği görülecektir.[30] Esasında bu durum satirin kelime anlamında dahi taşıdığı bir özelliktir. Satirin etimolojik kökenine dair tam bir kesinlik olmasa da ortak kabul alakadar olmayan iki kelimenin *satyr* ve *satura*'nın birleşiminden doğduğudur.[31] İlk kelime Yunan mitolojisinin şehvetli, huysuz ve ayyaş yarı keçi yarı adamı Satyr'in ta kendisi iken, diğeri festival

zamanları tanrılara sunulan karışık meyve tabağını ifade eden Latince *lanx satura'*dan gelir. Böyle oluşuyla *satyr*, satirik ifadenin keçi adam gibi kural tanımaz, vahşi ve tehdit edici olduğunu imlerken *lanx satura* bize satirin aynı zamanda biçimsiz bir çeşitlilik ve zihin için gerekli besinler fikrini hatırlatır.[32]

Parodinin, önceleri *parodos* şeklinde antik Yunan sözlü geleneğindeki 'taklit ederek şarkı söylemek' gibi eylemleri tanımlamak için kullanıldığını belirten Robert Hariman, kelimenin tam olarak 'şarkının ötesinde' anlamına geldiğini ifade eder. Parodi tekniği ise doğrudan alıntılama, kelimelerin değiştirilmesi, metnin yeniden düzenlenmesi, öznelerin yer değiştirmesi, diksiyonda, söylemin veya karakterin ait olduğu toplumsal sınıfta ve teşkil ettiği önemde değişiklikler yapılması gibi taklit ve değiştirmenin çeşitli biçimlerde bir araya getirilmesiyle ortaya çıkar.[33] İlerleyen sayfalarda detaylı bir şekilde göreceğimiz gibi Zaytung'un toplumsal ve siyasi gündemi mizahi bir dille yeniden yorumladığı uydurma haberleri satir ve parodi özellikleri göstermekte ve çift sesli bir söylem yaratmaktadır.

Parodi ve satirin hatta daha geniş anlamda mizahın yarattığı kahkaha ve eleştirellik, Bakhtin'in vurguladığı şekliyle *heteroglot* dillerin ve farklı 'konuşma türlerinin' (speech genre) yerinden edilerek yepyeni bir bağlam ve amaç içinde kullanımı yoluyla elde edilir. Bakhtin 'konuşma türleri'yle profesyonel dilleri (askeri, tıbbi veya akademik diller vb.) yani ortak dil kodları ve sözcelerden oluşan, kendi içinde oldukça sabit jargonları veya konuşma biçimlerini kastetmektedir.[34] Bu anlamda parodi ve satirin gülünç eleştirelliği farklı konuşma türlerinden ve *heteroglot* dillerden alınan sözcelerin farklı bağlamlarda kullanılmasıyla ortaya çıkar.

Bakhtin, ortaçağ halk karnavallarında, halkın keskin bir zekâ ve mizahla ürettiği *diyalojik* dilin Rabelais'in romanlarına nasıl girdiğini anlatırken halk mizahının parodi ve ironiye dayalı yönlerinden bahseder. Bakhtin'e göre resmi söylemin alayla yeniden yazılmış biçeminin veya soyluların, papazların taklit edilmesiyle ortaya çıkan dilsel ve bedensel ifade

biçimlerinin yarattığı gülme, mizah ve ironi öz-parodi öğelerini oluşturur.[35] Resmi söylemlerin belirsiz ve de örtük yapısının aksine, parodi halk dilinin melez, çok dilli, *diyalojik* karakterini doğrudan gösterir; "böylece her parodi kasti *diyalojik* bir melezdir. İçinde, diller ve biçemler etkin ve karşılıklı olarak birbirlerini aydınlatırlar".[36]

Gülmenin tarihsel, yıkıcı gücü kaynağını parodiden alır.[37] Parodi her şeyden önce baskın söylemlerin sınırlarını teşhir ederek kamusal bilinci oluşturur ve ayakta tutar; idealleştirmeye, mitsel cazibeye ve hegemonyanın diğer biçimlerine karşı çıkar.[38] Böylece ortaya çıkan gülme, yöneldiği konuyu/nesneyi ulaşılabilir bir zemine indirir; korkunun ve saygının yenilmesini sağlar. Gülmenin yıkıcılığı buradan doğar. Korkusuzluğun gerçekleşmesinde yaşamsal bir öneme sahip olan gülmenin olmaması durumunda, dünyaya gerçekçi bir şekilde yaklaşmak olanaksız olacaktır.[39] Çünkü "dünyanın bazı temel yönlerine ancak gülmeyle ulaşılabilir".[40]

Zaytung: 'Dürüst, Tarafsız, Ahlaksız Haber'

İster basılı ister online formatta olsun, haber parodisi yapan mecralara bakıldığında dil kullanımından sayfa düzenlemesine kadar geleneksel gazetecilik kurallarının gözetildiği göze çarpacaktır. Bir gazetenin varlığını devam ettirebilmesi için gerçeklik ve güvenilirlik iddiasına sahip olması gerekir. Bunu sağlayan ise içerik olduğu kadar bir tür olarak gazetenin sahip olduğu biçim ve üslup kurallarıdır.[41] Geleneksel gazetecilik, 5N1K (kim, ne, nerede, ne zaman, nasıl ve neden yapmış) kuralının uygulanmasında olduğu gibi yapısallaşmış bir biçimi ve haberin kurgulanmasına/diline ilişkin belirli özellikleri tekrar eder.[42] Bu bakımdan, gazeteciliğin dil kullanımına yönelik oldukça kuralcı ve muhafazakâr bir tutumu vardır. Gazetecilikte dilin iyi bir şekilde kullanılması ve güncel yazım kurallarının takip edilmesi zorunludur. Haber yazımında genellikle basit ifadeler tercih edilir ve olayın özü anlatılmaya çalışılır. Ayrıca sadelik, kesinlik, canlılık, doğruluk, açıklık, orijinallik gibi unsurlara haber yazımında dikkat etmek gerekir.[43]

O halde, geleneksel gazeteciliğin yukarıdaki özelliklerine sahip olan haber parodilerinin, alternatif bir gazetecilik pratiği olarak iş gördüğünü öne sürülebilir. Esasında haber parodilerinin yaptığı şey, otoriterlik iddiası olan haberin ciddi üslubunun ardında yatan yapısal mekanikliği, içerikten çok biçim ve üsluba yönelik bir titizliğin olduğunu göstermektir. Verica Rupar'ın belirttiği gibi insanları bir gazetenin meseleleri ele alma yönteminin doğru olduğuna ikna eden içerikten çok, biçim ve üslubun işlevsel kullanımıdır[44]. Nihayetinde haber parodileri, son derece ciddiyetle sunulan haberleri parodi yoluyla itibarsızlaştırarak, okuyucu/izleyiciyle otoriter gazetecilik arasındaki mesafeyi azaltır. Ana akım medyaya, politika ve kültür alanının söylemini belirleyen iktidar güçlerine yönelik ironik ve satirik eleştiriler gerçekleştirir. Bakhtin'in insanlık tarihi boyunca gülme kültürünün en önemli öğesi dediği parodi geleneğinden beslenen haber parodileri, muktedir olanın söylemlerini yeniden düzenler.[45] Başka bir ifadeyle egemen söylemleri taklit eder. Ancak söz konusu olan sözcelemin olduğu gibi tekrar edilmesi değildir. Parodi kendi içerisine çektiği her şeyi daima yeni ve eleştirel bir bağlama oturtur. Böylelikle politik mizahın çeşitli türleri ve ters yüz eden eşsiz tarzıyla parodiler "katılımcı, sürdürülebilir, demokratik bir halk kültürü için gerekli"[46] unsurlar arasında yerini alır.

Haber parodilerinin geleneksel gazete formatında basılı veya online biçimleri olabildiği gibi televizyon örnekleri de mevcuttur. ABD'de yayınlanan *Daily Show,* televizyonda yayınlanan popüler örneklerden biridir. Yine ABD merkezli *The Onion News* ise hem basılı hem de online olarak gazete formatında parodiler gerçekleştirmektedir. Özellikle, *The Onion News*'den alınan ilhamla diğer birçok ülkede online haber parodileri yapan web siteleri ortaya çıkmış, sosyal medyanın yaygınlaşmasıyla beraber daha çok bilinir hale gelmiştir. Bu türün Türkiye'deki ilk örneği ise Zaytung'tur.

Zaytung 2010 yılında kurucusu Hakan Bilginer'in can sıkıntısından kendi kendine komik haberler yazmaya başlamasıyla ortaya çıkmıştır. İçerik ve söylem bakımından *The*

Onion News ile benzerlikler taşır. Zaytung ismini ise Almancada gazete anlamına gelen *zeitung* sözcüğünün okunuşundan almaktadır. Türkçede kelimelerin yazıldığı gibi okunması ilkesinin tersi bir hareketle yabancı bir sözcüğün okunduğu gibi yazılarak ilk anlamından farklı bir amaçla kullanılıyor olması bile en başta Bakhtinci anlamda *diyalojik* bir ilişkinin varlığını göstermektedir. Zaytung önceleri Bilginer'in birkaç arkadaşının da katıldığı kendi aralarında bir eğlence biçimi iken kısa bir süre içerisinde beklenmedik bir hızla insanlar tarafından bilinmeye ve takip edilmeye başlamıştır. Zaytung'un bu kadar çok tutulmasına ilişkin Bilginer'in yorumu okuyucuların ülke gündemine dair çarpıklıkları gören başka kişilerin varlığıyla rahatladıkları ve böylelikle yalnızlık hissinden kurtuldukları yönündedir ve bu durum esasında Zaytung'un neden kolaylıkla kabul gördüğüne de açıklık getirmektedir.[47] Şu anda kalabalık bir editöryal ekip tarafından düzenlenen site, herkesin katılımına açıktır. Siteye üye olarak isteyen yazı yazabilir, yayınlanması için editörlere gönderebilir. Bu anlamda herkesin katılımıyla ortaya çıkan ironik ve mizahi oluşumlar, Bakhtin'in işaret ettiği, bir gösteriyi seyretmekten çok, tüm katılımcıların içerisinde yaşadıkları, özünü hissettikleri, gülmeye dayalı bir karnaval ruhunu çağrıştırmaktadır.[48] Elbette herkesin katılabilmesine rağmen gelen yazıların editörlerin süzgecinden geçerek yayınlanıyor oluşu, *karnavalesk* varoluşun ruhuyla tam olarak uyuşmasa da böyle bir oto-sansürün oluşumun devamlılığı için gerekli olduğu düşünülebilir. Ayrıca Facebook'ta 622.076 beğeni, Twitter'da ise 5.448.730 takipçi sayısına sahip olan Zaytung, sosyal medyanın paylaşarak çoğaltma gücü sayesinde, takipçisi olmayanların dahi karşısına çıkıp onları toplumsal ve politik gündemin absürtlüğüyle alay etmeye davet edebilmektedir.

www.zaytung.com adresine erişim sağlandığında beliren anasayfa, ilk bakışta sıradan bir haber sitesi gibi görünse de sitenin sol üst kısmına iliştirilmiş "dürüst, tarafsız, ahlaksız haber" sloganı okunduysa, bir şeylerin hiç de sıradan olmadığı anlaşılacaktır. Sloganın gözden kaçtığını ve haberlerin okunmaya başlandığını varsayalım; eğer ki okuyucu politik gündemi

yakından takip etmiyorsa ve gündemin zaten hep absürt olduğunu düşünüyorsa ilk etapta yazanların gerçek olmadığından şüphe etmeyebilir. Zira Zaytung geleneksel gazetecilik yazım dilinde, haber yazım kurallarının gözetildiği, çoğunlukla gerçek politik olaylara dayanan haberler yazar. Ancak okumaya devam edildikçe, son derece gerçekçi ve ciddi duran yazının ardındaki ironi ve mizah fark edilecektir.

Bakhtin için gülme, katılaşmış bir kültürün ıslahını gerçekleştiren, resmi kültürün dogmatik ve ciddi havasını ters yüz eden, korkusuz, kendinde bilinçli, sağaltıcı ve "bir söylemin hakikat iddialarını ve otoriterlik havasını aşındıran ve böylece simgeleştirme sürecinin bizatihi bilginin nesnesi olduğunu gösteren mite karşı eleştirel düşüncenin silahı" haline gelir.[49] Keza Zaytung'un, geleneksel haber dili, üslubu ve biçemini mizahın, gayri resmî olanın diliyle birleştirerek, yani *heteroglot* dilleri çarpıştırarak ortaya çıkardığı gülme, tam da böyle bir şeye karşılık gelir. Böylelikle, gerçeklik iddiası olan haber söyleminin otoriter havasını, bilgiye yönelik hâkimiyetini ters yüz eder veya Bakhtin'in sözleriyle söylersek ortaya çıkan "gülüş itibarsızlaştırır, dünyevileştirir".[50]

Burada söz konusu olan Zaytung'un ve daha geniş olarak haber parodilerinin korkusuz ve saldırgan *karnavalesk* gülmenin bir örneğini sergilemeleridir. Haber parodileri siyasal iktidarı ve bir tür olarak gazeteciliği alaya alırlar. Resmi ve ciddi olanı mizah ve eleştiriyi bir araya getirerek parodileştirirler. Öte yandan Hariman'ın öne sürdüğü üzere politik mizahın her türü demokratik politik katılım kültürünün devamlılığında önemli bir işleve sahiptir.[51] Özel olarak parodiler ise Bakhtin'in düşüncelerine uygun şekilde metin, olay veya karakterleri tekrar ederek itibarsızlaştırma ve böylece ciddiyetin oluşturduğu mesafeyi ortadan kaldırarak *karnavalesk* izleyiciliği yaratmada ve eleştirelliğin yükselmesinde rol alırlar. Çeşitli teknikler yoluyla parodi bir yandan belirgin bir konuşma türüne ait sözcelemin tekrarını içerirken bir yandan da söz konusu sözceleme belirsizlik katar ve başka bir anlama da gelebileceğini gösterir (ya da hiçbir anlamının olmadığını).[52] Benzer şekilde, haber parodileri geleneksel

gazeteciliğin ayırt edici biçim ve dilini kullanır ama biçim ve içerik arasındaki ilişkiyi itibarsızlaştıran çelişkili bir gerçeklik ortaya koyar. Örneğin Zaytung'un 2010'da yayımladığı "Sierra Leone'de Unutulan Büyükelçi Çareyi Ermeni Tasarısında Buldu"[53] manşetini kullanan haberi gerçek sanılmış, Ermenistan'daki Taşnak Partisi'nin İngilizce yayın organı Armenian Weekly'de bir yazar, Zaytung haberini ciddiyetle esas alarak, Türk Dışişleri'ni küçümseyen bir yazı kaleme almıştı. Bu anlamda Ermeniler ve Türkler arasında yıllardır süregiden Ermeni Soykırımı tartışmalarını, hiç de gerçekçi olmayan kişi ve söylemlerle yeniden yazan Zaytung, parodinin çelişkili bir gerçeklik sunma yönündeki işlevini doğrulamaktadır.

Bakhtin, Don Quixotte'nin girişindeki parodik sone üzerine düşünürken "Bir tür olarak parodiyi farklı kılan nedir?" diye sorar.[54] Bakhtin'e göre öncelikle fark edeceğimiz şey bir tür olarak sone, onun belirgin biçemi ve bakış açısı, nasıl bir dünya görüşüne sahip olduğudur. "Bir parodi, sonenin ayırt edici özelliklerini iyi veya kötü yönde temsil edebilir ve gülünçleştirebilir. Ama her durumda, sonuç artık bir sone değildir, daha çok bir sone imgesidir".[55] Benzer şekilde haber parodileri belirgin bir tür ve biçeme sahip gazetecilik dilini kullanarak haber yazar, ancak sonuç olarak ortaya çıkan şey kamuyu bilgilendirme amacı taşıyan bilgi kümesi değildir. Bir gazete imgesi yaratarak hem gazeteciliği hem de siyasal iktidarı alaya alır ve bize farklı bir gerçeklik sunar. Örneğin Zaytung, Reyhanlı'da gerçekleşen bombalı saldırının ardından "İçişleri Bakanlığı'ndan Rahatlatan Açıklama: 'Halen 75 Milyon 626 Bin 147 vatandaşımız hayatta…'"[56] manşetiyle duyurduğu haberde, gazete imgesini kullanarak bir şeyler anlatır. Hatırlanacağı üzere saldırının ardından yetkililer tarafından yapılan yetersiz açıklamalar kaç kişinin hayatını kaybettiğiyle ilgili değişen bilgiler içermişti. Ölü sayısını olduğundan az göstermeye çalışan açıklamalar 4 kişinin öldüğü bilgisiyle başlamış, en son yapılan açıklamada 40 kişinin hayatını kaybettiği duyurulmuştur. Son belirlemelere göre ise 52 kişinin öldüğü saldırıda Zaytung, ölenlerin birer rakam değil

insan olduklarını, siyasiler ve gazetelerin ortaya koyduğu anlayışı görünür kılıp ülke nüfusundan ölen insanların sayısını çıkararak vurgular.

Ülkenin toplam nüfusundan ölen insanları çıkararak yapılan hesap, bir parodi olmanın ötesinde siyasal anlayışın dünya görüşü ve vatandaşlarına verdiği öneme ilişkin son derece çarpıcı, satirik bir gerçeklik sunar. Zaytung'un Reyhanlı patlamasının ardından yaptığı bir diğer haber ise doğrudan gazeteciliğe saldırı halindedir. Bilindiği gibi saldırının hemen ardından konuyla ilgili yayın yasağı getirilmişti.[57] Bunun sonucunda internet ortamındaki saldırıya dair görüntüler kaldırılırken, iktidar eliyle servis edilen kısıtlı bilgiler dışında herhangi bir haber yapıl(a)mamıştı. Medyanın sessiz kalışına atfen Zaytung "Reyhanlı Patlamasıyla İlgili Yayın Yasağına Basın Camiasından Ortak Tepki: "Niye? Nooldu ki Reyhanlı'da?!""[58] manşetiyle bir haber yayımlamış, devamında ise şu ifadelere yer vermiştir:

> Türkiye'yi yasa boğan ve çok sayıda vatandaşın hayatını kaybettiği Reyhanlı'daki patlamayla ilgili olarak getirilen yayın yasağı, basın camiası tarafından şaşkınlıkla karşılandı. Yasak kararı, ülkenin önde gelen birçok medya kuruluşunun imza attığı ortak bir açıklamayla kınanırken "Resmi kaynaklardan bize verilen bilgi, Reyhanlı'da acı bir olay gerçekleştiği, devletimizin de faillerini yakalamak üzere olduğu yönünde. Bunun dışında Reyhanlı'da üzerinde durmaya değer bir şey olduğu konusunda akıllarda şüphe uyandıran bu kararı anlamakta güçlük çekiyoruz. Gerçekten kötü bir şey olduysa lütfen bize de söyleyin. İstemiyorsanız biz yine yazmayız onu zaten" ifadelerine yer verildi.[59]

Böylelikle Zaytung kurmaca bir bildiri üzerinden, kamuyu bilgilendirme görevi olan medyaya eleştirel bir ironiyle görevini hatırlatmaktadır. Bir başka haber "Ülkede Huzur ve Güvenin Hâkim Olduğu Tek Yer Olan Yozgat-Kayseri Karayolu'nun 25. Km'si, Sit Alanı İlan Ediliyor..."[60] manşetiyle, Ankara'da 2016 Şubat ayında gerçekleşen 29 kişinin öldüğü bombalı saldırının ardından yayınlanmıştır. Vurgulanmak istenen Haziran 2015'ten beri yaşanan bombalı saldırılar ve birçok kentte devam eden çatışmalar neticesinde güvenli bir kentin kalmadığıdır. İroni o kadar kuvvetlidir ki, biz hepimiz bunun farkında olsak da iki kent arasındaki karayolunun bir kilometrelik alanının sit alanı ilan edildiğini duyurarak, hepimizin bildiği, TV ve gazetelerin açıkça dile getirmediği bir gerçekliği çok daha gerçek ve çarpıcı bir

hale getirir. Üstelik haber metninde Bakanlık Müsteşar Sözcüsü'nün ağzından aktarıldığı üzere, söz konusu yer o kadar güvenlidir ki "ölecek it bile yoktur".

Başka bir Zaytung haberi ise Soma faciasıyla ilgilidir. Hatırlanacağı üzere, 2014 yılında Manisa'nın Soma ilçesinde bir maden ocağında gerçekleşen kaza sonucunda 301 emekçi son derece feci bir şekilde can vermiş, ölenlerin acısı tüm ülkede hissedilmişti. Madenin bağlı olduğu şirketin gerekli güvenlik önlemlerini almamasının acı bir sonucu olarak 301 insan ölmüş, geride kalan madenci yakınları onların ruhundan saçılan kömür karasıyla yasa boğulurken, dönemin Başbakanı Erdoğan maden ocağı önünde yaptığı açıklamada madencinin fıtratında ölmek olduğunu ifade etmişti.[61] İsyan eden madenci yakınları Başbakanı protesto etmeye başlamış bu esnada ise Başbakanlık Müşaviri Yusuf Yerkel bir madenci yakınına, etrafına korumalarını alarak tekmeler savurmuştu.[62] Yerkel, yere düşmüş madenciye savurduğu tekmeler sonrasında sağ dizinin incindiğine dair bir rapor almış, tekmelenen madenci yakınıysa önce para cezasına ardından hapis cezasına çarptırılmıştı. Facianın ikinci yıl dönümünde hâlâ suçlular cezalandırılmazken ve geride kalan madenci yakınlarına çeşitli baskı ve yaptırımlar sürerken, Zaytung "Soma Faciasının İkinci Yıl Dönümünde Yusuf Yerkel'in Sağ Dizinin Acısı Hala Yüreklerde…"[63] başlıklı haberiyle tüm olan biteni son derece satirik bir dille ifade etmiştir. Üstelik haberin devamında Yerkel'i, iki jandarma arasında, savunmasız bir şekilde yerde yatan madenci yakınına büyük bir hınçla tekme atmaya devem ederken gösteren fotoğrafta, Yerkel'in sağ dizi kırmızı yuvarlak içerisine alınarak verilmiş, altına ise "İşte yüreklere ateş düşüren o diz" yazılmıştır.

Yine hatırlanacağı üzere 2016 yılının Aralık ayında İstanbul Beşiktaş'ta Beşiktaş-Bursaspor maçının bitiminden hemen sonra bombalı saldırı gerçekleştirilmiş, arka arkaya patlayan iki bomba sonucu 45 kişi ölürken 148 kişi ise yaralanmıştı. Patlamanın gerçekleştiği sıralarda referandum hazırlığında olan Türkiye siyasetinde hararetli bir şekilde Başkanlık sistemi tartışılmaktaydı. Patlamanın ardından gece yarısı AKP Milletvekili Burhan Kuzu attığı tweette, 2-3 saat önce ülkede olağanüstü hiçbir şey olmamış, onlarca insan ölmemiş gibi sadece Başkanlık sisteminden bahsetmekteydi. Kuzu, "Türkiye'yi ömür boyu siyasi istikrara kavuşturacak ve ülkemizin geleceğinin teminatı olan başkanlık sistemi meclise sunuldu. Hayırlı olsun" mesajını iletmişti ki patlamanın hemen ardından hükümet yanlısı çeşitli medya kuruluşlarında saldırının asıl hedefinin başkanlık sistemi olduğu yönünde tartışmalar çoktan başlamıştı bile. Tüm bu gelişmelerin ardından Zaytung "Beşiktaş'taki Patlamada Yüreği Ağzına Gelen Türkiye, Burhan Kuzu'dan Gelen Haberle Rahatladı: 'Aman iyi başkanlık sistemine bir şey olmamış...'"[64] manşetiyle girdiği haberinde, saldırının ardından başkanlık sistemiyle ilgili endişelerin Burhan Kuzu'nun mesajıyla dağıldığını vurgular. Haber metninin devamında ise Burhan Kuzu'nun twitter mesajından alınmış ekran görüntüsünü de yerleştirmekten geri durmaz. Bir kez daha gerçek kişi ve olaylar üzerinden yapılan parodi haberle gerçek twitter mesajları olduğu gibi tekrar edilerek haber metninin içine yerleştirilmiş, böylelikle kişilerin kendi sözcelemleri bir saldırı aracı olarak kullanılmıştır.

Bakhtin'e göre "evrensellik ve özgürlük dışında, gülmenin üçüncü önemli özelliği, aklın gayri resmî hakikatiyle olan bağlantısıydı".[65] Çünkü gülme samimi bir temas noktasına çektiği her şeyi, kendi içinde eriterek resmiyetin ardına gizlenmiş olan absürt hakikati gün yüzüne çıkarır. Bakhtin'in gülme kültürünün en önemli öğeleri arasına yerleştirdiği parodinin işlevi budur. Parodi geleneğine bağlanan Zaytung ise toplumsal ve siyasal gündemin ve bunların bize sunuluş biçimlerinin parodisini yapar. Kimi zaman uydurma kişiler ve kaynaklar üzerinden haberi yazarken, kimi zaman da yukarıda olduğu gibi gerçek sözcelemleri, gerçek kişi ve fotoğrafları kendi bağlamlarından ve hizmet ettiği amaçlardan kopararak yeni bir amaç için kullanır. Farklı bir bağlama sahip olan gerçeklikler parodi metinde yeni bir anlama kavuşur. Dolayısıyla ortaya çıkan artık bir parodi söylemdir.

Sonuç

Demokratik bir halk kültürünün gerekleri arasında görülen parodi en çok da egemen söylemlerin sınırlarını görünür kılmaya yarar ve böylece kamu bilincini yükseltmektedir.[66] Ayrıca parodi, egemen söylemlerin altındaki örtük gerçekliği *karnavalesk* gülmeyle haykırarak hegemonik olana saldırgan bir başkaldırı gerçekleştirir. Aynı şekilde haber parodileri, okuyuculara egemen söylemlerin gerçeği hangi sınırlar içerisinde, hangi araçlarla, ne dereceye kadar manipüle ettiğine dair alternatif bir söylem sunarak demokratik bilince katkı sunmuş olurlar. Bunu ise taklit ve alay yoluyla okuyucularının yüzlerine yerleştirdiği gülüşle gerçekleştirirler. Gülüş veya gürültülü bir kahkaha olarak karnaval ise Bakhtin'in sözünü ettiği gibi ciddiyet maskesinin ardına gizlenmiş olan her şeyi ters yüz eder; tüm egemen söylemlere, her türden otoriteye meydan okur. Evrenseldir ve özgür bilincin yaratımına olanak sağlar.

Bu anlamda, egemen söylemlerle *diyalojik* bir ilişkiye girerek yarı ciddi yarı mizahi yeni bir tür yaratan haber parodileri okuyuculara, kendilerine sunulan gerçekliğe karşı uyanık olmaları yönünde bir uyarı niteliğindedir. Öte yandan zaman zaman haber parodilerine

yöneltilen eleştirilerin, esasında doğrudan orijinal metne veya söyleme yöneldiğini unutmamak gerekir. Çünkü parodi her zaman için orijinal bir kaynağın ters yüz edilerek muhalif ve gülünç bir bağlamda yeniden kullanımına dayanır. Bu bakımdan parodi refleksif bir özellik gösterir. Haber parodilerine yöneltilen eleştiriler her zaman için bumerang gibi eleştiriyi yönelten kişiye ve içerisinden konuştuğu egemen söyleme geri döner.

Bu yazıda özellikle ölümlerin gerçekleştiği toplumsal kriz anlarından seçtiğim Zaytung örnekleriyle göstermeye çalıştığım gibi haber parodilerinin siyasetin ve gazeteciliğin sual olunmaz alanına gerçekleştirdiği eleştirel müdahale, muhakeme becerisinin kısıtlandığı böylesi anlarda çok daha keskin olabilmektedir. Türkiye'nin son on yılı, bombalı saldırılar, sayısız sivil ölüm ve giderek şiddetlenen siyasi kutuplaşma ortamında, durmaksızın artan kadın cinayetleri, tecavüz-taciz vakaları, çocuklara yönelik çok sayıda cinsel istismar ve taciz olayları, ifade ve basın özgürlüğünün olmayışı gibi kritik sorunlarla süregiden son derece kaotik bir gündeme sahiptir. Bu doğrultuda örneklerin de ortaya koyduğu gibi nasıl ki politik mizahın ortaya çıkabilmesi için tutarsız beyan ve tutumlara ihtiyaç varsa Zaytung da içinde bulunduğu sosyo-politik bağlamın kendisine bolca sunduğu tutarsızlıkları parodinin ve satirin alanına çekerek yeniden işlemektedir.

Böylesi bir gündem içerisinde, türlü tutarsızlıklara sahip siyasetin ve gazeteciliğin hegemonik dilini parodileştirerek kullanan Zaytung, ürettiği eleştirel söylemi her ikisinin egemenlik alanına yöneltir ve böylece gerçeklik iddiası olan otoriter sözün içini boşaltmış olur. Aslında bu, son derece basit bir işleve karşılık gelir; Zaytung siyasetin ve gazeteciliğin egemenlik alanında gerçekleştirdiği parodi gazetecilik eylemiyle gerçekliğin inşa edildiği geleneksel üsluba muhalif bir karşı söylem ortaya koyar. Üstelik egemen söylemin yer yer akıl almaz ve absürt ama oldukça ciddi üslubunu alaya almak ve aynı absürtlüğü komik olanın alanında, benzer bir ciddiyetle yeniden üretmek gülmenin sağaltıcı etkisine başvurmak olarak okunabilir ya da gülmeye dayalı bir dayanışma ortamını doğurduğu da öne sürülebilir. Ayrıca

Bakhtin'in öne sürdüğü gibi karnaval gülüşü müphemdir; "hem neşeli ve zafer dolu hem alaycı ve taklitçidir. Söyler ve inkâr eder, gömer ve hayat verir".[67] Böylelikle hem müphemliği sayesinde gülüşün sahibini olası müdahalelerden korur hem de alaya alınanı diyaloğa davet eder.

Nitekim geleneksel gazeteciliğin tür ve biçimsel özelliklerini taklit eden Zaytung, Bakhtinci anlamda çift sesli *diyalojik* bir metin yaratır. Böylece "sözün amaçsal çeşitliliği dil çeşitliliğine dönüşür; sonuçta ortaya çıkan tek bir dil değil, diller diyaloğudur".[68] Zaytung'un karnaval dünyasında beliren bu *diyaloji*, konuşmacının kendisinden ve toplumsal ilişkilerinden bağımsızlaşarak, yüksek perdeden, erişilemez bir noktada çınlayan monoglot söylemlerin karşısına, farklı perspektiflere sahip çoklu sesleri, tarihsel ve toplumsal gerçeklikleri, alayı ve gülüşü yerleştirir. Siyasetin ve gazeteciliğin arasında *diyalojik* bir ara durak yaratan Zaytung, yaşanan olayların ardında yatan soruları dile getirerek, siyasetçilerin söz ve eylemlerinin gerçekleri örten ve manipüle eden yanını görünür kılar. Böylelikle gerçeklik sorgulanabilir, üzerinde müzakere edilebilir bir noktaya çekilir.

Notlar

[1] Villy Tsakona ve Diana E. Popa, "Humour in Politics and the Politics of Humour: An Introduction" içinde Studies in Political Humour: In Between Political Critique and Public Entertainment, der Villy Tsakona ve Diane E. Popa (Amsterdam: John Benjamins Publishing, 2011), 2.

[2] Mikhail Bakhtin, *Karnavaldan Romana: Edebiyat Teorisinden Dil Felsefesine Seçme Yazılar*, çev. Cem Soydemir (İstanbul: Ayrıntı yayınları, 2014), 178.

[3] Majken Jul Sorensen, "Humor as a Serious Strategy of Nonviolent Resistance to Oppression", *Peace & Change* 33, (2) (2008): 174, Erişim Tarihi: 16 Şubat 2016 doi: 10.1111/j.1468-0130.2008.00488.x.

[4] Türkçede *yergi* veya *hiciv* sözcükleriyle karşılanan, İngilizcede *satire* olarak kullanılan tür için *satir* kelimesini kullanmayı tercih ettim. Zira *yergi* veya *hiciv* olarak ifade edildiğinde, kelimenin tarihsel yüklü anlamının (ileride kısaca değineceğim) kaybolduğunu düşünüyorum. Bu nedenle Türkçe literatürde de kullanıldığını gördüğüm *satir* sözcüğünü yeğleyeceğim.

[5] Barry Sanders, *Kahkahanın Zaferi*, çev. Kemal Atakay (İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2001) 9.

[6] Michael Holquist, *Dialogism: Bakhtin and His World* (London: Routledge, 2003), 14.

[7] Bakhtin, *Karnavaldan.*

[8] Bakhtin'in *heteroglossia* ve *heteroglot* olarak kullandığı kavramlar, "ayrışık-dillilik" ya da "öteki-dillilik" gibi anlamlara gelmektedir. *Heteroglossia*, *polyglossia* (çok-dillilik) veya *monoglossia* (tek-dillilik) kavramlarıyla karıştırılmamalıdır. Holquist *The Dialogic Imagination*'ın arkasına eklediği sözlükçede, *heteroglossia*'yı şöyle tanımlar: "herhangi bir ifadede anlamın işleyişini yöneten temel koşul. Metin üzerinde bağlamın önceliğini sigortalayan şey budur. Belli bir zamanda,

herhangi bir yerde, o yerde söylenen bir kelimenin ve o zamanın sahip olabileceğinden farklı bir anlam kazanacağını garanti edecek bir dizi şart (sosyal, tarihsel, meteorolojik, fizyolojik) olacaktır". *Polyglossia,* tek bir kültür içerisindeki iki ya da daha fazla ulusal dilin varlığı olarak anlaşılmalıdır. *Heteroglossia türe* gönderme yaparken *polyglossia niceliği* ifade eder (*Bakhtin, The Dialogic Imagination: Four Essays* (University of Texas Press, 2010) 428-430.)

[9] Bakhtin, *Karnavaldan,* 69.

[10] Bakhtin, *Karnavaldan,* 46.

[11] Bakhtin, *Karnavaldan,* 75.

[12] Bakhtin, *Karnavaldan,* 37.

[13] Bakhtin, *Rabelais ve Dünyası,* çev. Çiçek Öztek (İstanbul: Ayrıntı Yayınları: 2005) 36-37.

[14] Bakhtin, *Rabelais,* 36.

[15] Bakhtin, *Rabelais,* 37.

[16] Bakhtin, *Rabelais,* 34.

[17] Bakhtin, *Karnavaldan,* 112.

[18] Bakhtin, *Karnavaldan,* 89.

[19] Bakhtin, *Karnavaldan,* 223.

[20] Bakhtin, *Karnavaldan,* 155.

[21] Valentin N. Voloshinov, *Marksizm ve Dil Felsefesi*, çev. Mehmet Küçük *(*İstanbul: Ayrıntı Yayınları: 2001), 208.

[22] Bakhtin, *Karnavaldan,* 224.

[23] Seymour Chatman, "Parody and style", *Poetics Today* 22 (1) (2001), 28.

[24] Dan Sperber ve Deirdre Wilson, "Irony and the Use-Mention Distinction", içinde Radical Pragmatics, der. Peter Cole (Academic Press, 1981), 311.

[25] Simon Dentith, *Parody* (London: Routledge, 2002), 20.

[26] Roger J. Kreuz ve Richard M. Roberts, "On Satire and Parody: The Importance of Being Ironic", *Metaphor and Symbolic Activity* 8, (2) (1993): 103, Erişim Tarihi: 18 Ocak 2016 doi: 10.1207/s15327868ms0802_2.

[27] Dentith, *Parody*, 20.

[28] Kreuz ve Roberts, "On Satire", 101.

[29] Matthew Hodgart, *Satire: Origins and Principles*, (London: Routledge, 2017), 31.

[30] Hodgart, *Satire*, 31.

[31] Paul Simpson, *On the Discourse of Satire: Towards a Stylistic Model of Satirical Humour*, (Amsterdam: John Benjamins Publishing, 2003), 4.

[32] Dustin H Griffin, *Satire: A critical Reintroduction* (University Press of Kentucky, 1994), 6.

[33] Robert Hariman, "Political Parody and Public Culture", *Quarterly Journal of Speech* 94 (3) (2008), 250, Erişim Tarihi: 13 Mart 2016, doi: 10.1080/00335630802210369.

[34] Mikhail M. Bakhtin, *Speech Genres and Other Late Essays*, çev. Caryl Emerson ve Michael Holquist (Austin: University of Texas Press, 1986), 60.

[35] Bakhtin, *Karnavaldan*, 160.

[36] Mikhail M. Bakhtin, *The Dialogic Imagination: Four Essays* (Austin: University Of Texas Press, 1981), 76.

[37] Bakhtin, *Karnavaldan*, 180.

[38] Hariman, "Political", 253.

[39] Bakhtin, *Karnavaldan,* 178.

[40] Bakhtin, *Karnavaldan,* 84.

[41] Marcel Broersma, "Journalism as Performative Discourse: The Importance of Form and Style in Journalism", içinde Journalism and Meaning-Making: Reading the Newspaper, der. Verica Rupar (Cresskill, NJ: Hampton Press, 2011), 25.

[42] Çiler Dursun, "Haber ve Habercilik/Gazetecilik Üzerine Düşünmek", içinde Gazetecilik ve Habercilik, der. Sevda Alankuş (İstanbul: İPS İletişim Vakfı, 2003), 80.

[43] Oya Tokgöz, *Temel Gazetecilik* (Ankara: İmge, 1994), 100.

[44] Verica Rupar, "How the News Makes Sense", içinde Journalism and Meaning-Making: Reading the Newspaper, der. Verica Rupar (Cresskill, NJ:Hampton Press, 2011), 18.

[45] Bakhtin, *Rabelais.*

[46] Hariman, "Political", 248.

[47] Özgür D. Durgun, "Dünyayı Düzeltmek İstiyoruz", 2015, http://sanatatak.com/view/Dunyayi-duzeltmek-istiyoruz/1483.

[48] Bakhtin, *Rabelais,* 33-34.

[49] Craig Brandist, *Bakhtin ve Çevresi: Felsefe, Kültür ve Politika,* çev. Cem Soydemir, (Ankara: Doğu Batı Yayınları, 2011), 193.

[50] Bakhtin, *Rabelais,* 48.

[51] Hariman, "Political".

[52] Hariman, "Political", 253-254.

[53] http://www.zaytung.com/haberdetay.asp?newsid=5135, Erişim Tarihi: 17 Mayıs 2016

[54] Bakhtin, *The Dialogic,* 51.

[55] Bakhtin, *The Dialogic,* 51

[56] http://www.zaytung.com/haberdetay.asp?newsid=210783, Erişim Tarihi: 17 Mayıs 2016

[57] "Reyhanlı'daki Patlamaya Yayın Yasağı", *Bianet,* 12 Mayıs 2013, https://bianet.org/bianet/toplum/146552-reyhanli-daki-patlamaya-yayin-yasagi.

[58] http://www.zaytung.com/haberdetay.asp?newsid=210716, Erişim Tarihi: 17 Mayıs 2016

[59] http://www.zaytung.com/haberdetay.asp?newsid=210716, Erişim Tarihi: 17 Mayıs 2016

[60] http://www.zaytung.com/haberdetay.asp?newsid=299819, Erişim Tarihi: 17 Mayıs 2016

[61]"Başbakan Erdoğan: Bunun Fıtratında Var, Olağan Şeyler", *Bianet,* 14 Mayıs 2014, https://m.bianet.org/bianet/siyaset/155667-basbakan-erdogan-bunun-fitratinda-var-olagan-seyler.

[62] "Yerkel'in Tekmelediği Kocabıyık 10 Yıllık Madenci", *Bianet,* 22 Mayıs 2014, https://m.bianet.org/bianet/insan-haklari/155861-yerkel-in-tekmeledigi-kocabiyik-10-yillik-madenci.

[63] http://www.zaytung.com/haberdetay.asp?newsid=304365, 22 Mart 2017

[64] http://www.zaytung.com/haberdetay.asp?newsid=315454, 22 Mart 2017

[65] Bakhtin, *Rabelais,* 117.

[66] Hariman, "Political".

[67] Bakhtin, *Rabelais,* 38.

[68] Bakhtin, *Karnavaldan,* 70.